

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА КРАЇН ЄС В УМОВАХ СОТ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

*ЛУЦЕНКО О.А., К.Е.Н., ДОЦЕНТ,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Формування обґрунтованих пропозицій щодо удосконалення державної підтримки вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників передбачає всебічне вивчення міжнародного досвіду, особливо в тих країнах, в яких сільське господарство відіграє значну роль. З огляду на пріоритетний розвиток аграрного сектора економіки країн Євросоюзу та значні обсяги державного фінансування виникає нагальна потреба у детальному ознайомленні з механізмом державної підтримки сільського господарства ЄС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання удосконалення державної підтримки сільського господарства є предметом наукових досліджень багатьох провідних науковців, серед яких Борщ А.Г., Коденська М.Ю., Дем'яненко М.Я., Калашникова Т.В, Онегіна В.М., Кириленко В.І. та ін. Особлива увага економістами-аграрниками останнім часом приділяється питанням підвищення ефективності та узгодження правил надання державної підтримки з урахуванням інтеграційних процесів, але змістовне наповнення процесу регулювання державної підтримки та його розвиток для забезпечення продовольчої безпеки країни потребує більш серйозного вивчення.

Формування цілей статті. Проаналізувати досвід участі у СОТ країн Євросоюзу, ознайомитись з напрямками удосконалення його державної підтримки з метою запозичення позитивного досвіду для України.

Виклад основного матеріалу. Досвід розвитку сільського господарства європейських країн і забезпечення конкурентоспроможності їх аграрних підприємств на світовому ринку вказує на провідну роль держави та державної підтримки в цьому процесі. За даними OECD сукупна підтримка сільського господарства (TSE) (Total support estimate) у 2012 р. становила в ЄС –

122008,5 млн дол., у США – 156355,6, Канаді – 10239,1, Росії – 16035,1, Україні – 1260,16 [1].

Згідно з термінологією, затвердженою СОТ, державна підтримка поділяється на певні категорії субсидій за їх впливом на виробництво і торгівлю.

«Червона скринька» містить заборонені міри підтримки (наприклад, нетарифне регулювання торгівлі).

«Жовта скринька» поєднує заходи підтримки, які напряму впливають на виробництво і торгівлю, в значному ступені обмежені і повинні постійно скорочуватись. До неї відносять заходи, які розраховані на основі агрегованого показника підтримки. Зокрема, сконцентровані заходи по регулюванню ринків (на внутрішньому ринку – державні інтервенції, виплати за зберігання на приватних складах; у зовнішній торгівлі – експортні субсидії).

«Синя скринька» включає прямі субсидії, які направлені на скорочення виробництва.

«Зелена скринька» охоплює заходи, які не підлягають обов'язковому скороченню. До зеленої скриньки відносять субсидії на наукові дослідження, боротьбу із шкідниками і хворобами, підготовку кадрів, консультаційні послуги, інспекції, інфраструктурні і маркетингові послуги, створення державних резервів для забезпечення продовольчої безпеки країни, внутрішня продовольча допомога, компенсації територіям з несприятливими умовами, програми страхування та ін., які включені до другої колони аграрного бюджету ЄС.

«Де мініміс» – один із заходів, який безпосередньо впливає на пряму підтримку сільгоспвиробництва, але при цьому не відноситься до заходів «жовтої» скриньки, бо не враховується при розрахунку загального агрегованого показника підтримки. Дозволений мінімальний рівень підтримки або «де мініміс» складає 5 % вартості конкретного сільськогосподарського продукту для розвинутих країн і 10 % - для тих, що розвиваються. Однак, ця пряма підтримка виробництва використовується в ЄС не так широко, як в США і країнах, які розвиваються. Сьогодні тридцять країн світу при вступі у СОТ зафіксували більш високий рівень підтримки з обов'язковим його скороченням до встановлених норм.

Необхідність виконання зобов'язань Євросоюзу перед СОТ стала причиною глибокої реформи його єдиної аграрної політики (ЄАП). Якщо у 1991р. на заходи по регулюванню ринку було витрачено 91%

аграрного бюджету, на прямі субсидії – 9%, то, у 2011р. це співвідношення мало зворотний напрямок: на прямі субсидії приходилось вже 72%, на розвиток регіонів – 5%. Загальний сукупний розмір дотацій аграрного сектора ЄС із бюджетів всіх рівнів (ЄС, країн-членів і регіонів) в абсолютних показниках на протязі останніх 30 років залишається на одному рівні – 75-85 млрд євро [2].

Основною ідеєю аграрної реформи ЄС стало виведення дотацій в «дозволені» скриньки. Але легітимність прямих субсидій в ЄС залишається однією із головних претензій США до Євросоюзу і країн, які розвиваються. За оцінками організації по економічному співробітництву і розвитку (ОЕСР) частка субсидій у загальній вартості аграрної продукції, виробленої в ЄС, становила 22%, в США – 9 %, Австралії – 3 %, Нової Зеландії – 1 %. У даному зв'язку Євросоюз планує подальше реформування підтримки сільськогосподарського виробництва «першої колонії» аграрного бюджету на 2014-2020рр., яка суворо обмежена національною межею субсидування і софінансування якої із національного бюджету заборонено. В цьому також зацікавлені члени Євросоюзу із центральної і Східної Європи, які отримують значно менший обсяг субсидій ніж Франція або Німеччина. Зокрема пропонується залишити базову дотацію, яка становить 60-65% поточного обсягу прямих субсидій, а решту – 35-40% пов'язати з підтримкою заходів з охорони довкілля, допомоги молодим фермерам і регіонам із несприятливими для сільгоспвиробництва умовами. Таким чином Євросоюз у більшій мірі сконцентрований на підтримці і просуванні регіональних продуктів з високим рівнем додаткової вартості, які можна виробляти тільки в окремих регіонах [3].

В Україні 33-41% сукупної підтримки приходить на програми «жовтої скриньки», на «зелену» - відповідно 58-67% [4]. У країнах світу з розвиненим сільськогосподарським виробництвом це співвідношення таке: в Австралії на програми, що звільнені від зобов'язань щодо скорочення, тобто «зелені» та розвитку, направляється 91 % коштів держави, у США – 78%, країнах ЄС – 59 %, Бразилії та Канади -53% [5]. Тому стратегічним напрямком для України має стати перегляд механізму здійснення підтримки за рахунок розширення програм «зеленої скриньки», що не підлягають скороченню: удосконалення інфраструктури, стимулювання інвестицій, поліпшення якості продукції та підвищення родючості

земель, створення державного резерву продовольства, маркетингові і дорадчі послуги тощо.

В табл.1 наведено обсяги бюджетних витрат, закладених Державною цільовою програмою розвитку українського села до 2015р.[4]. Ми бачимо, що з 2008р. заходи жовтої скриньки зменшуються, а «зеленої» навпаки стрімко зростають, що збігається з вимогами СОТ.

Таблиця 1

Структура бюджетної підтримки в 2008 – 2015рр.*

Заходи	Обсяг фінансових ресурсів із бюджету за роками, млн грн				
	2008	2009	2010	2011-2015	у середньому
«Жовта скринька» (продуктова підтримка), млн грн	3193,8	3376,8	3072,9	16149,1	3229,8
«Жовта скринька» (непродуктова підтримка), млн грн	2643,2	2288,6	1828,9	9173,3	1834,7
Всього за програмами «жовтої скриньки», млн грн	5837,0	5665,4	4901,8	25322,4	5064,5
«Зелена скринька», млн грн	8209,9	8504,8	8621,2	52353,2	10470,6
Разом	14046,9	14170,2	13523,0	77675,6	15535,1

* Складено автором за даними джерела [4]

Досвід ЄС показує, що Україні з врахуванням вже вирішеного питання про приєднання країни до СОТ необхідно максимально ефективно структурувати державну підтримку, використовуючи всі можливості зеленої скриньки.

Зокрема, несприятливими кліматичними умовами для сільського господарства можна обґрунтувати необхідність субсидій, які б увійшли до зеленої скриньки і не враховувалися б при розрахунку агрегованого показника підтримки. Це стосується південно-східних і північних територій України.

Окрім цього, Україна як член СОТ мала б змогу самостійно впливати на правила світової торгівлі, зайнявши принципові позиції щодо включення до зеленого кошика вигідних для країни заходів підтримки. Наприклад, у Додатку 2 «Загальні послуги» Угоди в галузі сільського господарства [6] можна прописати окремим пунктом підтримку несприятливих територій, враховуючи критерії цього поняття: вегетаційний період, мінімальну щорічну підтримку

ефективних температур і т. н. незалежно від того яку площу займають ці території.

Зернові інтервенції можна представити згідно з п.3 «Створення державних резервів» Угоди у галузі сільське господарство як створення державних резервів для забезпечення продовольчої безпеки, а необхідністю ротації запасів можна аргументувати щорічне проведення інтервенцій.

Доцільно більш уважно проаналізувати досвід субсидування інвестицій сільгосптоваровиробників – основних інструментів структурного розвитку аграрного сектору ЄС, тому як інвестиції – основна передумова модернізації сільгоспідприємств в Україні.

Зокрема у ФРН реалізується програма інвестицій в аграрному секторі, яка фінансується із бюджету ЄС та із федерального і місцевих бюджетів [7]. Дія програми розповсюджуються на інвестиції у капітальне будівництво, придбання і модернізацію нерухомого майна для с.-г виробництва (у т.ч. тваринницьких комплексів), будівництво технічних споруд.

Розмір субсидій становить 25 % інвестиційних затрат. Інвестиції, направлені на поліпшення умов утримання тварин можуть досягати 35%. Частину, яка залишається повинен сплатити сільгосптоваровиробник. Крім цього державою надаються гарантії по кредиту у розмірі 70 % його обсягу. Молоді сільськогосподарські підприємці у віці 40 років можуть також отримати додаткову десятивідсоткову субсидію, але не більше ніж 20 тис. євро.

Доцільно було б врахувати досвід ЄС і відкрити в межах «зеленої скриньки» спеціальну програму, направлену на підтримку заходів регіонального розвитку і охорони довкілля, розробити і впровадити комплекс заходів державної підтримки по екологічним (органічним) стандартам.

Слабим ланцюгом у розвитку галузі сільське господарство залишається транспортна інфраструктура. Тому субсидування залізничних, морських і авіаційних перевезень продовольства для визначених внутрішніх напрямків країни можна було б включити у п.4 «Національна продовольча допомога» Додатку 2 Угоди в галузі сільське господарств (внутрішня продовольча допомога).

Окремим питанням є підтримка фермерських господарств. Доцільно зменшити податкове навантаження на малий і середній бізнес, що сприяло б підвищенню конкурентоспроможність продукції по відношенню до імпортних товарів і продукції агрохолдинів. В

Україні, за даними держслужби статистики, державна підтримка фермерських господарств становить близько 0,5% [8]. Підтримка фермерів залишається відносно високою в Ісландії - 47%, Кореї - 50%, Японії - 51%, Швейцарії - 56%, Норвегії - 60%.

Внаслідок слід згадати ще один аспект, заради якого планувалося входження до СОТ – опанування нових ринків для збуту вітчизняної продукції. ЄС компенсує частину витрат на проведення заходів по підтримці збуту окремих продуктів, рекламних і інформаційних компаній по захисту географічних найменувань і регіональних продуктів як у своїх країнах – членів так і за їх межами. Субсидії ЄС становлять 50 % затрат; можливо також і софінансування зі сторони країни – члена у розмірі 30 %. Зокрема фінансують заходи по вивченню і аналізу кон'юнктури нових ринків збуту указаної продукції, а також участь компаній у національних і міжнародних виставках і ярмарках, які сприяють популяризації продукції країн – членів ЄС.

Тому Україні поряд із структуризацією заходів державної підтримки доцільно прийняти державну програму з підтримки збуту (на зовнішньому і внутрішньому ринках) вітчизняної продовольчої продукції.

Висновки. Тільки належне фінансування з боку держави зможе забезпечити сталий розвиток сільського господарства, підвищення рівня життя сільського населення, охорону навколишнього природного середовища, збереження природних, трудових і виробничих ресурсів, підвищення конкурентоспроможності с.-г. виробництва. Опіраючись на досвід ЄС, Україна повинна максимально «вичистити» «жовту скриньку», яка за своїм змістом підлягає постійному скороченню, залишивши лише деякі міри у найбільш чутливих галузях і пільгові кредити на підтримку сільськогосподарського виробництва.

Література.

- 1.Producer and Consumer Support Estimates (OECD Database 1986-2012) / Organization for economic cooperation and development / [Електронний ресурс].- Режим доступу : [http:// stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=MON2012TSE_EE](http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=MON2012TSE_EE) References.
- 2.Андреев А.Точка «невозврата» / А. Андреев. // Новое сельское хозяйство №5. - 2012. – С. 42.
- 3.Многолетний финансовый план ЕС на 2014-2020 гг. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [// www.imemo.ru/index.php?page-id=502](http://www.imemo.ru/index.php?page-id=502) printmade

4.Офіційний сайт Міністерства аграрної політики і продовольства України. Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу www.minagro.gov.ua

5.Сула О.Г.Сучасні проблеми сільського господарства в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<http://sworld.com.ua/konfer34/713.pdf>/-Загол.з екрану.

6.Офіційний сайт Верховної Ради України. Угода про сільське господарство від 15.04.1999р. [Електронний ресурс].- Режим доступу www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/981-005.

7.Підтримка агровиробника по німецькі [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.agroprofi.com.ua / 1058- pidtrimka – agrovirobnika – po – nimetski.html.

8. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс.] - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>- Загол. з екрану.

Луценко О.А. Державна підтримка сільського господарства країн ЄС в умовах СОТ: досвід для України

У статті наведено обсяги державної підтримки сільського господарства розвинутих країн світу. Узагальнено вивчення досвіду участі у СОТ країн Євросоюзу. Розглянуто класифікацію субсидій за їх впливом на виробництво і торгівлю. Вивчено ідеї, етапи, причини єдиної аграрної політики ЄС. Запропоновано можливі варіанти адекватної підтримки вітчизняних товаровиробників в умовах СОТ з врахуванням практичного досвіду Євросоюзу в межах «зеленої» скриньки, зокрема підтримка несприятливих територій, заходів охорони довкілля, фермерських господарств, опанування ринків збуту вітчизняної продукції та ін.

Ключові слова: державна підтримка, сільське господарство, прямі субсидії, аграрний бюджет ЄС, фінансування.

Луценко Е.А. Государственная поддержка сельского хозяйства стран ЕС в условиях ВТО: опыт для Украины

В статье приведены объемы государственной поддержки сельского хозяйства развитых стран мира. Обобщено изучение опыта участия в ВТО стран Евросоюза. Рассмотрена классификация субсидий по их влиянию на производство и торговлю. Изучено идеи, этапы, причины единой аграрной политики ЕС. Предложено возможные варианты адекватной поддержки отечественных товаропроизводителей в условиях ВТО с учетом практики ЕС в рамках зеленой корзины, в частности, поддержка неблагоприятных территорий, мероприятий по охране окружающей среде, фермерских хозяйств, освоение рынков сбыта отечественной продукции и др.

Ключевые слова: государственная поддержка, сельское хозяйство, прямые субсидии, аграрный бюджет ЕС, финансирование.

Lutsenko E.A. State support of agriculture EU in WTO : experience for Ukraine

The agriculture state support value of developed countries world have shown. Using practical experience of EU is generalized. The subsidies classification according to influence to production and trade have been considerate. Ideas, reasons, phase's unity of agrarian policy has studied. Probable variants of adequacy support of native producers at the WTO conditions according to practical experience EU, in particular support unfavorable territories, environmental events, farmers enterprises support, mastering of new marketing production.

Keywords: *state support, agriculture, subsidy, agrarian budget of EU, financing.*

Рецензент – Маренич Т.Г., д.е.н., професор

УДК 657.37

**ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ ТА ПРОТИРІЧЧЯ В ОБЛІКУ
ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ**

**МАКОДА С.А., К.Е.Н.,
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Постановка проблеми у загальному вигляді. Здійснення обліку фінансових результатів діяльності сільськогосподарських підприємств займає чільне місце в системі зміцнення економічного потенціалу, конкурентноздатності і соціального статусу сільськогосподарських виробників, поліпшенні умов господарювання і створенні стимулів для росту дохідності їх продукції. Одним з шляхів удосконалення обліку фінансових результатів є питання оцінки результативності виробничо-господарської діяльності. Результативність діяльності агропідприємств характеризуються такими основними фінансово-економічних показниках як доходи і витрати, які найбільш точно показують матеріальне становище даних суб'єктів та формують уявлення про можливості та перспективи їхнього розвитку.

Формування фінансового результату в сільськогосподарських підприємствах відбувається за рахунок здійснення основної операційної діяльності, яка являє собою сільськогосподарську діяльність націлену на отримання сільськогосподарської продукції та